

מובא בגמרא דיון במקרה שאדם דר בחצר חברו שלא מדעת בעל בחצר (כלומר, שאינו חסר בעל החצר כלום), האם חייב לשלם לו שכירות או לא? הגמרא מביאה שני טעמים נוספים למאן דאמר שאין מעלים לבעל הבית שכר (שם כא.):

- א. אמר רב סחורה אמר רב הונא אמר רב: הדר בחצר חברו שלא מדעתו - אין צריך להעלות לו שכר, משום שנאמר: "ושאיה יוכת שער". אמר רב בר רב אשי: לדידי חזי ליה, ומנגח כי תורא.
 - ב. רב יוסף אמר: ביתא מיתבא יתיב.
- מאי בינייהו? איכא בינייהו, דקא משתמש ביה בציבי ותיבנא.

טעם ראשון שאין צריך הדייר לעלות שכר משום שאומר הפסוק בישעיה שיש 'שד ששמו שאיה מכתת שער בית שאין בני אדם דרין בו והלכך זה שעמד בו ההנהו' (רש"י). כלומר, שאין אדם בבית ישנו מזיק שמכתת את הבית, ולכן שהדייר נמצא הבעל הבית מרוויח ולכן אין הדייר צריך לשלם לבעל הבית. (מוסיף רש"י ביאור נוסף: 'לישנא אחרינא בית שהוא שאוי ויחיד מאין אדם יוכת שער מזיקין מכתתין אותו' כלומר, מזיקים באים כשאין איש). ומוסיף רב בר רב אשי שנראה אותו השד כשור שנוגח בבית.

טעם שני שבעל הבית מרוויח שיש שם דייר מפני שהוא דואג לצרכי יישוב הבית כמו בכל בית שיש שם אנשים. וכשיש תקלה בבית, אותו הדייר מתקן את התקלות, ולכן אין צריך לשלם לבעל הבית.

הנ"מ בין השיטות, שאם משתמש בעל הבית בבית לצורך תבן או עצים אזי שיש מי שמתקן את הבית, אך אין מי שמונע מהמזיק להזיק.

בצורה פשוטה, נקודת המחלוקת בין השיטות האם הרווח של בעל הבית הוא ע"י מניעת הנזק, או תיקון הנזק. סוף סוף נזק מועד להגיע, אך לשיטת רב אפשר למנוע ע"י יישוב הבית והרחקת המזיקים הרוחניים, ולשיטת רב חסדא יבוא הנזק, אך יש מי שיתקן אותו.

כמה שאלות עולות מסוגיא זו. האם באמת יש שור רוחני שנקרא שאיה שנוגח את קירות הבית? ועוד, מדוע אינו נוגח שיש שם אנשים? ומה טמון בתיאור הנ"ל של הגמרא?

ראשית, נראה שיש כאן אמירה כוללת לכל השיטות, שכל זמן שאין אנשים בדירה יש נזק שמגיע. ונראה לענ"ד שהכוונה לחוק שסידר ה' בעולמו והוא ה'אנטרופיה'. כלומר, העולם מעצמו שואף לאי סדר, ואם כן לכאורה העולם צריך לצאת מהסדר לגמרי. אך מה שמשאיר את העולם בסדר ולא התפשטות של אי סדר אינסופי, זהו השקעת האנרגיה ליצירת הסדר.

וכך גם בטבע, שיש בית שהוא נטוש, אזי רקבון ועובש המכלים את הבית באים עליו, וכך הוא יוצא מהסדר שלו, כך למשל מתאר הרמ"ה בסוגייתנו (הו"ד בנימוק"י ד"ה לדידי):

כתב הרמ"ה ז"ל דעל העש המרקיב את העצים ואת הקורות ואת קורות הבית קאמר ודבר הבאי אמר שראה שהפסיד בבית הפסד גדול כאילו היה שור נגח מנגח בתקרת הבית ובקירותיו.

ע"כ אם הבית יוצר מסדרו, צריך השקעת אנרגיה כדי להשאיר אותו בסדר המקורי. וכמובן שהסדר תלוי באדם, בין רוחני ובין גשמי. אולי עפ"י הבנה זו נוכל לבאר מדוע כשאין אדם בבית מופיע אותו השור?

הזוהר הקדוש בפרשת משפטים מבאר מהיכן יוצא הסדר לעולם, ומהיכן יוצא הנזק לעולם (ק"ח. מתורגם):

קוים רועה הנאמן לסדר דינים בהלכות נזיקין, בסדור של השם הזה, הו"ה, שהוא (תהלים סח) "רַכֵּב אֱלֹהִים רִבְתִּים אֶלְפֵי שָׁנָן" שהם שור נָשָׂר אֲרִיָּה אָדָם, שְׁהֲרִי מִצַּד הַיָּמִין, שְׁשֵׁם יְדֹן, אֲרִבֶּעַ חֵיּוֹת, כִּן הוּא סְדוּרָם: אָדָם אֲרִיָּה נָשָׂר שׁוֹר. וּכְפִי הַשְּׁנַיִים שְׁמֵתָהֶם, כִּן הִיא תְּנוּעַת וְסְדוּר הַחַיּוֹת. וְהַחַיּוֹת שֶׁל הַצֵּד הָאֲחֵר, שְׁהֵם נִזְקִין שֶׁל שְׁמָאל, כִּן סְדוּרָם: שָׁנָן. וּמִשּׁוּם זֶה הִתְחַלָּה שְׁלֵהֶם - הַשׁוֹר - קָשׁוּר לְאַרְבָּעָה אֲבוֹת נִזְקִין - הַשׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמִּבְעָה וְהַבְּעָר, וְהַסִּיִּים שְׁלֵהֶם אָדָם, מוֹעֵד.

שתי הופעות עליונות של 'רכב' ו'מרכבה', האחת של צד הקודש, ואחת של הצד האחר. ההבדל ביניהם לא בתוכן, אלא בסדר. הסדר הנכון מתחיל באדם, אך צד הנזיקין והדינים מתחיל בשור. וכשהשור מתחיל ר"ל מגיע נזק לעולם, משום שהכוחות הבהמיים משתלטים על האדם. אך שהאדם מתחיל, הכוחות הבהמיים בשליטת האדם ולא הפוך.

נראה שחז"ל רמזו עניין זה בסוגיא שלנו, שיש אדם בבית אזי אין את שליטת השור המזיק. וח"ו שאין אדם בבית, השור מנגח ומזיק בדרך ההופעה של האי סדר בעולם. אך יש להשקיע אנרגיה ולסדר את האדם לפני השור, וכשיגיע האדם תהינה השקעת אנרגיה והדברים יעמדו בסדר האלוקי.